

élet kizárólagos célja az volna, ami célszerű, akkor talán helyes volna ez az elv. Akkor a cél valóban a gyakorlati ember volna. Olyan ember, aminőt idővel a túlfejlett technika is elő tud majd majd állítani, amely ténykedéseit olyan hiánytalan pontossággal tudja majd betölteni, hogy az emberi képesség határain messzire túlmegy. Elő is állt már ez a fajta ember minden olyan gépben, amely az embert a munka alól feloldja és helyette célszerű munkát végez. Ahol ez nagymértékben bekövetkezik, ott ennek óriási anyagi fejlődés, gazdasági haladás, hihetetlen méretű katonai erő, az iparban és gépesítésben való fellendülés lehet a kísérője. Az ilyen fejlődés azonban, ahol a célszerűség, a gépesítés elnyeli az embert, elpusztítja az örök emberi értékeket, mert azok számára ott nem marad hely.

A klasszikus világ, amely ma újra visszhangra talál az új Európában, egy önmagában lezárt teljes világ. Világnézet pedig csak egy világ szemlélése nyomán keletkezik. Egyes realitások szemlélése folytán nem alakul világnézet, csak egy lezárt világhoz való odafordulásból. Mert ez megragadja, megmozgatja az emberi szellemet és formálja azt.

Bizonyos: a klasszikus világ nem azonos a mai világunkkal, de mai kultúrétünk megtermékenyedhetik amannál anélkül, hogy ezáltal hamissá válnék, s elmaradna önmagától. És ez a legfontosabb; annak a felismerése, hogy a klasszikus értékek ma ismét elsődrendű tényezői az európai művelődésnek. És soha nem érezhetett az európai kultúrvilág oly súlyos kötelességet ezzel az örökséggel szemben, mint most, amikor a sorstdöntés nehéz napjaiban ismét visszatér hozzá.

Terestyéni Ferenc.

Önállóságra való nevelés az idegen nyelvek tanításában.

Az önállóságra való nevelésnek talán az idegen nyelvek tanításában van a legfontosabb szerepe, mert a nyelvet csakugyan önállóan kell majd a tanulónak használnia, ha egyáltalán boldogulni akar vele. Ha nem ez a szempont áll a nyelvtanítás homlokterében, akkor sohasem tudjuk megváltoztatni a közfelfogást, mely szerint az iskolában élőnyelvet megtanulni nem lehet. A »megtanulás«-on természetesen nem értünk egyebet, mint idegen nyelven való önálló kifejezőképességet, tehát nem az idiomatikus, teljesen folyékony és hibátlan beszéd elsajátítását.

Ha a nyelvtanítás műveletét beható vizsgálat tárgyává tesszük, észre fogjuk venni, hogy annak két oldala van: lélektani és gyakorlati, helyesebben technikai oldala. Ennek megfelelően a tanításnak állandóan két irányban kell hatnia, lélektani és gyakorlati irányban. A nyelvtanításnál előforduló-hiányok mind oda vezethetők vissza, hogy hol az egyik, hol a másik szempontot hanyagolták el, vagy helyezték túlságosan előtérbe. Kizárólag lélektani szempontokra

támaszkodva már értek el a nyelvtanításban eredményt, (Berlitz az akusztikai, Pernét a vizuális benyomásra építve), de csupán technikai szempontok figyelembevételével még nem. A lélektani hatást a tanuló lelki életének *érzelmi* és *akarati* területén kell kiváltani. Aktivitást ugyanis csak ott várhatunk, ahol az érzelmi és akarati elemek működésbe lépnek. Ennek megfelelően tehát: *először arra kell törekednünk, hogy a tanítás minden egyes mozzanatát minden gyermek számára külön-külön élménnyé tegyük.*

A passzív magatartás a nyelvtanítás halála. Ha pl. felolvasunk néhány közömbös, szintelen mondatot, keressük meg hozzá a gyermek egyéni hozzájárulását is. Esetleg ilyen felszólításokkal: »Figyeljétek csak meg, ki tudja majd legjobban utánozni a kiejtésemet!« — »X, te figyelj meg, előfordul-e sok latinhangzású szó a szövegben??« — »Észreveszitek-e, hogy milyen más a hanghordozás az angol mondatban?« stb.

Másodszor ki kell küszöbölnünk a gátló mozzanatokot. Elsősorban az általánosakat, (szégyenkezés, lámpaláz, kiejtésbeli nehézség), de tekintettel kell lennünk az egyéni gátlásokra is.

Ha nem is követjük az amerikai iskolák divatját, ahol a tanár nem egyszer ilyenféle kijelentéssel lép a katedrára: »Fiaim, én franciát próbálnék tanítani nektek, de mivel magam sem tudok jól, nektek kell majd segítenetek, közös erővel talán majd visszük Valamire!«, — mindenestre nekünk is bátorítani, buzdítani kell a gyermeket, s az akadozáson, a rossz mondat szerkesztésen tulságosan fennakadni, megbotránkozni sohasem szabad.

Harmadszor minden eszközt meg kell ragadnunk a közvetlenség (spontaneitás) előmozdítására. Nem szabad letörni a kezdetleges próbálkozásokat, a nyelvtanilag helyes mondatok kizárólagos elfogadásával. Minden bátran kimondott nyelvi szerkezetnek van valami értéke a tanuló szempontjából, mert vagy negatív irányban tanít, amennyiben az megtárgyalás alá vehető) vagy lelki szempontból fejt ki kedvező hatást, amennyiben növeli a tanuló önbizalmát és beszédkészségét. Az első és második osztályban örömmel kell üdvözölni minden spontán megnyilatkozást, nem kell félni attól, hogy a színvonal süllyedni fog azáltal, hogy a tanulók sok rossz mondatot szerkesztenek, vagy esetleg elhanyagolják a főnév- és igeragozás szabályait. Mennyivel több kedvvel és öntevékenységgel fog hozzájárulni a hibák kijavításához az a tanuló, akinek kezdetleges megnyilvánulásain nem botránkoztunk meg.

Az amerikai iskolák modern nyelvi tantermeiben ilyen felírásokat olvashatunk: Fejezd ki magadat idegen nyelven is! — Beszélj bátran! A hibákat majd kijavítjuk! — (Te is fogsz még hibát javítani, ha most van bátorságod beszélni! stb.

A közvetlen megnyilatkozással kapcsolatos negyedik lélektani követelményünk az *óránként megtörténő előkészítés, azaz hangulatkeltés a nyelvtanulásra.* Természetesen itt óvatosan kell eljárunk. Nem a nyelvtudás reklámozására, hasznos vagy tetszetős mivoltának hangsúlyozására gondolok, — bár helyel-közzel ezzel is megalapozhatjuk egy-egy órának hangulati háttérét — hanem a

speciális érdeklődés felkeltésére, mely által a tanult anyag és a tanítás menete színt, lelket, valószínűséget és érzelmi színezetet nyerhet. Erre szolgálhat egy néhány szóval megadott környezetrajz, egy adott helyzetbe való behelyezkedés (Einfühlung), de mindenek előtt a nyelv tanulásának *könnyűvé és érdekessé tétele*.

Egy évtizeddel ezelőtt, amidőn az amerikai iskolákban a latin nyelv iránti érdeklődés ijesztően alábbhagyott a tanulóifjúság körében, a világhírű lélektanulmányozókból álló Board of Education vizsgálat alá véve a hanyatlás okát, s annak orvoslását is célul tűzvé ki, igen szellemesen megállapította, hogy nem csoda, ha süllyed a hajó, ha semmi sincsen, ami a felszínen tartsa. Először egészséges, érötelmes, klasszikus fuvallatot kell teremteni a felhőkarcolók világában — mondották — mert csak ezzel lehet ismét utrabocsátani a megfeneklett hajót. Hivatkoztak az érzelmi momentumok fontosságára, mely minden tevékenységnek rugója. Hogy ezen a terepen azután milyen eredményesen jártak el, azt más alkalommal már kifejtettem. Tehát csakis a fentemlített lélektani szempontok figyelembevételével alkalmazhatjuk eredményesen az önállóságra nevelésnek technikai fogásait is.

Végigtekintve a tanóra vázlatán, láthatjuk, hogy annak minden szakaszában bőséges tér nyílik az öntevékenységre.

1. *A szókikérdezés és a szógyakorlat kapcsán.* A szókikérdezés és szógyakorlat mindig a tanulók között történjék. Ne legyünk bizalmatlanok a gyermekkel szemben, mert ha még egy kis visszaélést követne is el, az sem olyan káros, mint ha a tanár kérdései mellett passzivitásba merülne. A szavak számonkérésének és gyakorlásának rendkívül sok változata lehetséges. Csak néhány példát említek. Intézzenek egymáshoz a tanulók rövid magyar mondatokat, s fordítsák le azokat az idegen nyelvre. »A« kérdezze »B«-t, »B« »C«-t, és így tovább. Alsó fokon a szógyakorlat mindig játékos mederbe terelhető, s társasjáték jelleggel bírhat. Pl. »A« egy névelőt mond, »B« rávágja a megfelelő nemű szót. »B« ezután maga mond egy névelőt, mire »C« esetleg több megfelelő nemű szót illeszt hozzá. Vagy: »A« névelő nélkül mond egy főnevet, mire »B« hozzátesszi a megfelelő névelőt. Ugyancsak jól foglalkoztatja és mulattatja a tanulókat a »kiegészítő eljárás.« »A« csupán egy állítmányt mond, pl. »spiekt«, »spiele«, »geht« stb. »B«-nek ezt egész mondatná kell kikerekítenie. Hiányozhatik a mondatból az állítmány, a határozó vagy a többi mondatrész is, a tanulók mindig örömmel törik fejüket a kiegészítésen. A szógyakorlatokat esetleg pontversennyé alakíthatjuk, ez serkenti és izgalomba hozza a kisebb tanulókat. Felsőbb fokon a szinonimák gyakorlása mondatok keretében kitűnő szógyakorlat.

2. *Az írásgyakorlatok kapcsán.* Ezek sohase tartsanak 10—15 percnél tovább, s az egész osztály részvételével történjenek. A tanár jól átgondolt mondatát a tanulók kis cédulákon azonnal az idegen nyelvre fordítva adják vissza. Majd feliratjuk a helyes fordítást a táblára, s a tanulók vagy a saját munkájukat javítják ki, vagy kicserélve írásaikat, egymás munkáját bírálják el, esetleg osztályzattal is ellátják. Eljátszathatunk velük valamely egyszerű cselek-

ményt is, amelyet ki-ki saját módja szerint megfogalmazva (az előzetes gyakorlatok és a tanár utbaiigazítása nyomán) vet azonnal papírra. Ennél az eljárásnál a javítás okoz több gondot, de nagy teret nyit az önállóságnak.

3. *Az ének kapcsán* akkor serkentjük az önállóságot, ha feladatul tűzzük ki a tanulóknak, hogy keressenek, esetleg szerezzenek dallamot egy olvasott vershez, vagy dalocskához. Az énekkel járó lélektani élményt, azt hiszem, felesleges részletezni.

4. *Az olvasmány anyagának számonkérésekor*, lehetőleg a beszélgetés formáját keressük. A tanár csak indokolt esetben kapcsolódjék bele a tanulók munkájába. Például, ha ellaposodnak a kérdések, ha nem egyöntetű az osztály foglalkozása, ha a kérdéses szavakat kikerülik vagy mellőzik.

5. *Az új anyag bevezetése kapcsán*. Ne mulasszuk el már az új olvasmány vagy vers megnevezésekor megkeresni a közvetlen kapcsolatot a tanuló énjével. Pl. egy költemény bevezetése során sokszor elég ennyit mondani: Kíváncsi vagyok, észreveszitek-e majd, mi tette ezt a verset olyan népszerűvé? Vagy: Figyeljétek meg magatokat, tudnátok-e ti is a költemény hőiséhez hasonlóan érezni?

6. *Az új olvasmány feldolgozásakor* a tanár az új szöveget lehetőleg maga olvassa fel a tanulóknak, s csak ezt kövesse a diák felolvasása. A karban való olvastatást alsó fokon, kisebb szövegeknél csoportversennyé alakíthatjuk: »Lássam, melyik csoport olvassa el legszebben az új szöveget!« Már alacsonyabb osztályokban is megtehetjük, s a felső fokon egyenesen ajánlatos az új szöveg szavait szinonim szavakkal magyarázva a táblára iratni. A rokonértelmű szavak utáni kutatás több gyermek tevékenységét idézi fel egyszerre. A nyelvtannak deduktív uton való megértetése sokkal jobban rábírja a tanulót az elvont gondolkodásra, mint a paradigmák közvetlen bemagolása. A fordítás munkájában sem szabad a nyelvtant olyan mértékben kidomborítani, hogy az gátat vessen a tanulóknak a mondatból kivilágló értelem megragadására.

7. Az új szavak és kifejezések begyakorlása kapcsán alkalomadtán *a játék* nyújthat módot az öntevékenység kifejtésére. A helyett, hogy felszólítánám a tanulókat arra, hogy mondjanak az új szavakhoz különböző vonatkozású, gyakorlati irányú mondatokat, megengedem nekik, hogy játsszanak az új szavakkal. A »haragszom rád«-játék kiválóan alkalmas az új szavak mulatságos, akár komoly vonatkozású alkalmazására. Nyelvtani gyakorlatra igen ügyes az »eldugós játék.« »Wohin haben wir die Kreide versteckt?« »Wo steckt die Kreide?« Ezzel a játékkal mulatságosan gyakorolhatjuk a prepozíciók használatát.

8. Végül az *összefoglalásban* valósíthatjuk meg az önállóságra-nevelés szempontjait, mégpedig oly módon, hogy a tanultak lényegét, alap gondolatát vagy akár egy alkalmas részletét kiragadva a tanulóra vonatkoztatjuk, kikérve véleményüket, meghallgatva észrevételeiket és megfigyeléseiket.

Láthatjuk, hogy az önállóságra-nevelésnél a nyelvtanulásban milyen szorosan ölelkeznek a lélektani és technikai szempontok.

Természetesen nem azért soroltam fel ezeket egymástól elkülönítve, hogy megvonjam közöttük a válaszfalat, hanem azért, hogy tudatosítsam a tanár lelkében végbemenő bonyolult eljárásokat, amelyeket a helyes érzékkel bíró tanár intuíciója művészi színvonalra emelhet.

Szász Pálné Martos Nórá.

A történelmi regény pedagógiai értéke.

Esztétikusok, irodalomtörténészek évszázadokon át pontosan megfigyelték, hogy háborúk, forradalmak után, a művelt társadalmi osztályok hanyatlásával, mindig hanyatlott az irodalom színvonala. — Előbb a középszerűség, a magtalan mesélés állapotába süllyedt, majd néhány év alatt, előkészítendő az új formát, a keserűség, tagadó naturalizmusba hajolt. Egyes korokban már elsiratták a költészetet, így a franciák III. Napoleon alatt, csaknem ugyanakkor Piszárev a nagy esztéta az orosz lírát, és a forradalom után Gustav Lanson a francia lírát — nem egészen alaptalanul. Ha visszatérünk a két és fél évtizeddel ezelőtti irodalomra, nagy általánosságban egész Európa területén tapasztalhatjuk a hanyatlást. Az elmúlt világháború és forradalmak után egy-egy kimagaslóbb irodalmi művön kívül hosszú esztendőig a magyar könyvpiacra sem jelent meg közepesnél jobb mű. Szabó Dezső: *Elsodort falu*-ja és Tormay Cecile: *Bujdosó könyv*-e voltak talán az első értékes művek hosszú idő után. Pedig éppen a háborúk és forradalmi idők szélesítik ki az olvasók körét, igénylik a több és jobb könyvet. Voinovich Géza megállapítása szerint ugyan talán éppen a megsokasodott olvasók okozzák a külsőséges, külterjes irodalom megszületését, a könyvek özönét, amelyből alig akad kiemelkedő alkotás. Az említett idők könyvei nagyrészt csupán a szórakozást, a mulattatást szolgálták. Tagadhatatlan, hogy pihenést nyújtottak a gondokban, félelmekben elfáradtoknak, de soha sem töltötték be az irodalom magasabb céljait, nemzeti és erkölcsi hivatását. Pedig a háborúkban elfáradt, megritkult nemzet, a forradalmakban sekélyessé vált néplélek éppen az irodalom mélységéből oktató értékéből, példát mutató tanításaiból várja öntudatának felemelését, az új küzdelmekre erősítő lelkesítést.

A ma sok írója, néhány tiszteletreméltó kivételtől eltekintve, nem látja a kor, a háború, a nemzetközi áramlatok között beállt szükségességeket, nem tölti be az irodalom nemzeti és erkölcsi hivatását, mesélő csupán, amikor oktatónak is kellene lennie, az ötletet használja a gondolat helyett és hangulatot nyújt, amikor érzéseket kellene éreztetnie. Tehát az általánosan megfigyelt kortűnet szerint csupán a középszerűségig jut el, a magtalan mesélés állapotába süllyed, szórakoztat csupán, pedig soha sem volt nagyobb szükség az oktatóra, az öntudat, a nemzeti érzés ébresztőjére, az erkölcsi példák javító tanításaira, a rossz megmutatására, a nemzetre, emberre, fajtára nézve ártalmas dolgok megbélyegzésére.

A magyar pedagógusok a javító célzatú társadalmi regény mellett legfontosabban tartják nevelés szempontjából a történelmi